

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БАНДУРКО ЗІНАЇДА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 811.112.2'42:82.02-1

**ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ
НІМЕЦЬКОМОВНОГО ЛІРИКО-ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ
«НОВОЇ ДІЛОВИТОСТІ»**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Херсон – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі німецької філології та перекладу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
БЕЗУГЛА Лілія Ростиславівна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри німецької філології та перекладу

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ПРИХОДЬКО Анатолій Миколайович,
національний університет «Запорізька політехніка»,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу

кандидат філологічних наук
ОВСІЄНКО Леся Олександрівна,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
доцент кафедри німецької філології
Навчально-наукового інституту іноземних мов

Захист відбудеться 29 листопада 2019 р. о 15 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.051.05 Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, пров. Інженера Корсакова, 47, ауд. 322.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, вул. Університетська, 27.

Автореферат розіслано «29» жовтня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук, доцент

А.О. Цапів

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферовану дисертацію присвячено виявленню лінгвопрагматичних властивостей німецькомовного лірико-поетичного дискурсу «Нової діловитості» (далі – ЛПД «НД»), одного із провідних напрямів культурного життя Веймарської республіки (1918-1933 рр.), видатними представниками якого в літературі є М. Калеко, Е. Кестнер та Й. Рінгельнатц.

Мистецький і літературний напрям «Нова діловитість» у вітчизняній науці привертав увагу небагатьох дослідників (Л. Р. Безугла, О. П. Гужва, М. Л. Ліпісівіцький). Натомість закордонні вчені інтенсивно вивчають «Нову діловитість» у зв'язку із соціально-історичною епохою й суспільним життям у контексті загальних характеристик та естетичних рис як у літературній творчості (О. А. Дронова, К. Barndt, M. Baßler, St. Braese, E. van der Knaap, I. Lauffer, H. Lethen, M. Lindner, Kl. Petersen, J. Ph. Schüter та ін.), так і мистецькій (А. Baacke, M. Grassnick, N. Grosch, P. Hoeres, H. Hofrichter, S. Plumb, M. Wolf та ін.). Окремі науковці досліджують творчість М. Калеко (G. K. Frawley, S. Hilzinger, J. G. Pankau, E. Schmitter, S. Werner-Birkenbach та ін.), Е. Кестнера (W. Benjamin, Sv. Hanuschek, H. Wagener, J. Winkelmann та ін.) та Й. Рінгельнатца (S. Doering, G. von Essen, H. Naarmann, K. Hammer, A. Walsdorf та ін.) як представників ЛПД «НД».

У сучасній українській германістиці провідними напрямками дослідження дискурсу є, між іншим, лінгвопоетичний (Л. І. Белехова, Є. В. Бондаренко, О. П. Воробйова, О. С. Маріна, В. Г. Ніконова та ін.) та лінгвопрагматичний (А. М. Приходько, Н. В. Романова, І. Є. Фролова, І. С. Шевченко та ін.). Поступово зростає кількість лінгвістичних праць, у яких намагаються залучити лінгвопрагматику до аналізу поетичного мовлення (Л. Р. Безугла, Л. І. Белехова, О. С. Маріна, G. Lerchner, K. Stierle та ін.), що засвідчує інтеграційні процеси лінгвопрагматики й лінгвопоетики та утворення прагмапоетики як нової ланки мовознавства.

Актуальність дослідження зумовлена загальним спрямуванням лінгвістики на пошук прагматичних смислів у художніх текстах, зокрема поетичних. Недостатність вивчення напрямку «Нової діловитості» в лінгвопрагматичному аспекті посилює актуальність теми. Дослідження поезії цього напрямку з позицій прагмапоетики уможливило уточнення поняття лірико-поетичного дискурсу, розроблення методики прагмапоетичного аналізу, визначення основних рис ідіостилю автора.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Тема та проблематика дисертації відповідає профілю наукових досліджень, що проводяться на кафедрі німецької філології та перекладу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в межах теми «Когнітивно-дискурсивні дослідження мови та перекладу» (номер держреєстрації 0114U004320) та на кафедрі німецької та романської філології Херсонського державного університету в межах теми «Функціонально-прагматичний, когнітивно-дискурсивний, лінгвокультурологічний аспекти дослідження мовно-мовленнєвих одиниць сучасної німецької мови» (номер держреєстрації 0116U008711). Тему дисертації затверджено (протокол № 4 від 19.11.2015 р.) та уточнено (протокол № 4 від 18.04.2018 р.) на засіданні вченої ради факультету іноземних мов Харківського національного університету імені

В. Н. Каразіна.

Мета дослідження полягає у встановленні лінгвопрагматичних властивостей німецькомовного ЛПД «НД», представленого в поетичних текстах (далі – ПТ) М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца.

Мета дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

- установити характерні риси літературного напрямку «НД»;
- уточнити зміст поняття лірико-поетичного дискурсу «НД»;
- навести основні поняття прагмапоетики як теоретичного підґрунтя дослідження ЛПД «НД»;
- розробити методику прагмапоетичного аналізу ЛПД «НД»;
- з'ясувати особливості застосування фоностилістичних, морфологічних, лексико-семантичних, лексико-стилістичних, синтактико-стилістичних та ритміко-композиційних засобів у досліджуваному дискурсі;
- виявити іллокутивні типи референтивних мовленнєвих актів та особливості актуалізації імплікатур у ЛПД «НД»;
- надати лінгвопрагматичну характеристику ідіостилю М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца;
- визначити частоту вживання ритміко-композиційних засобів, мовленнєвих актів та співвідношення ідейно-тематичного розподілу ПТ із метою встановлення певних лінгвопрагматичних рис ідіостилю М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца.

Об'єктом дослідження є лірико-поетичний дискурс «Нової діловитості», представлений у поетичних текстах М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца.

Предмет дослідження становлять лінгвостилістичні засоби, через які реалізуються лінгвопрагматичні властивості лірико-поетичного дискурсу «Нової діловитості».

Матеріалом дослідження слугують 700 німецькомовних ПТ напрямку «Нова діловитість» (14,56 друк. арк.), а саме 154 ПТ М. Калеко, 330 – Е. Кестнера, 216 – Й. Рінгельнатца, дібрані з поетичних збірок авторів, виданих у різні роки, та отримані із мережі інтернет.

Теоретико-методологічною основою дослідження слугує прагмапоетика – новітня лінгвістична дисципліна, що розроблена на ґрунті інтеграції лінгвопрагматики й лінгвопоетики та ставить завданням залучення до аналізу художнього мовлення інтенційних і діяльнісних аспектів із метою встановлення лінгвопрагматичних властивостей художнього дискурсу: прагмапоетика Л. Р. Безуглої; когнітивна поетика Л. І. Белехової; когнітивно-прагматичне вивчення дискурсу І. С. Шевченко; опрацювання дискурсу та комунікації Т. А. ван Дейком; теорія двох контекстів та прагмапоетика А. Мерілай.

У роботі використано комплекс таких **методів**: загальнонаукові (індукції та дедукції, аналізу та синтезу, опису й порівняння) – для добору й аналізу матеріалу та викладу положень дисертації; літературознавчі (біографічний, культурно-історичний, порівняльно-історичний) – для виявлення екстралінгвальних чинників розвитку напрямку «НД», ідіостилю авторів; та лінгвістичні, серед яких: лінгвопоетичний метод – для вивчення своєрідності форми і змісту ПТ;

інтерпретаційно-текстовий метод – для інтерпретації окремих текстових фрагментів ПТ; описовий – для опису мовних елементів ПТ (фонем, морфем, слів, конструкцій, граматичних категорій тощо); лінгвостилістичний – для виокремлення та аналізу стилістичних властивостей ПТ; контекстуальний аналіз – для аналізу комунікативної інтенції автора; прагмасемантичний аналіз – для виявлення пропозиційних особливостей ПТ; мовленневоактовий аналіз – для визначення іллокутивних типів мовленнєвих актів (далі – МА); експлікація та аналіз імплікатур – для з'ясування особливостей актуалізації імплікатур; елементи кількісного та порівняльного аналізу – для встановлення співвідношення аналізованих одиниць.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше на ґрунті розробленої методики комплексного лінгвопрагматичного аналізу ПТ окремого автора, напряду й дискурсу загалом визначено лінгвопрагматичні властивості ЛПД «НД», зокрема встановлено лінгвостилістичні та лінгвопрагматичні ознаки ПТ ЛПД «НД»; схарактеризовано два типи МА – референтивні й автореферентивні, класифіковано іллокутивні типи МА, з'ясовано тригери та принципи актуалізації імплікатур; виявлено основні риси ідіостилю М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца крізь призму лінгвостилістичних та лінгвопрагматичних особливостей ЛПД досліджуваних авторів.

Теоретичне значення роботи визначається внеском у розвиток прагмапоетики (встановлення особливостей актуалізації імплікатур та особливостей реалізації МА в ЛПД на рівні висловлення і ПТ), дискурсології (характеристика ЛПД «НД»), теоретичної граматики, лексикології та стилістики німецької мови (виявлення фоностилістичних, морфологічних, лексико-семантичних, лексико-стилістичних, синтактико-стилістичних і ритміко-композиційних рис ПТ ЛПД «НД»). Результати дослідження сприятимуть подальшій розробці теорій комунікації, МА, імплікатур та поглибленню наукових знань у сфері художнього та лірико-поетичного дискурсу.

Практичне значення роботи визначається тим, що систематизований теоретичний та практичний матеріал може бути використаний у курсах із теоретичної граматики (розділи «Морфологія», «Синтаксис»), лексикології (розділи «Словниковий склад мови», «Ономастика», «Семасіологія», «Фразеологія») та стилістики німецької мови (розділ «Тропи та фігури»), історії літератури Німеччини (розділ «Літературний напрям «НД»»), у спецкурсах із лінгвопрагматики, лінгвопоетики, теорії дискурсу, риторики, теорії комунікації та інтерпретації художнього тексту, а також у наукових розвідках студентів та аспірантів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію на засіданнях кафедри німецької філології та перекладу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2016-2019 рр.), а також представлені на 16-ти конференціях: 6-ти міжнародних конференціях («Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (27 березня 2015 р., 3 лютого 2017 р., 2 лютого 2018 р., м. Харків); «Іноземна філологія у ХХІ столітті» (7-8 жовтня 2016, м. Запоріжжя); «Лінгвістика ХХІ століття: здобутки та перспективи» (15 листопада 2017 р., 15-16 травня 2019 р., м. Херсон)); 2-х наукових форумах («Сучасна іноземна філологія: дослідницький потенціал» (23 листопада 2016 р., м. Харків); «Херсонський державний університет у контексті вітчизняної та європейської вищої освіти» (16 листопада 2017 р., м. Херсон)); 5-ти

всеукраїнських конференціях («Сучасна германістика: теорія і практика» (10-11 листопада 2015 р., м. Дніпропетровськ); «Сучасні орієнтири філологічної науки» (24-25 листопада 2016 р., м. Херсон); «Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі» (17 листопада 2017 р., м. Суми); «Поетика художнього тексту» (18-19 травня 2018 р., м. Херсон); «Мова. Суспільство. Культура» (15-16 листопада 2018 р., м. Херсон)); 1-й *регіональній* конференції («Німецька мова в контексті сьогодення: теорія та практика» (17 березня 2016 р., м. Херсон)); на 1-й науковій та професійній конференції „Problems of Humanities and Social Sciences“ (20 листопада 2016 р., м. Будапешт); у колоквіумі для молодих вчених-германістів (24–26 квітня 2017 р., м. Львів).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлені в 13 одноосібних публікаціях автора, з-поміж яких 6 статей, надрукованих у *фахових* виданнях України, одна стаття, опублікована в *закордонному* періодичному виданні, та тези 6 доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг – 4,54 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаних джерел: наукових (365 позицій), з них 112 іноземними мовами, лексикографічних (23 позиції) і джерел емпіричного матеріалу (35 позицій) та шести додатків, де міститься 9 таблиць і 35 рисунків. Загальний обсяг тексту дисертації становить 325 сторінок, обсяг основного тексту – 216 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання, схарактеризовано матеріал і методи аналізу, сформульовано перелік положень, що виносяться на захист, розкрито новизну одержаних результатів, їхнє теоретичне і практичне значення, надано дані про апробацію основних результатів дослідження та публікації, зазначено структуру й обсяг роботи.

У першому розділі «**Теоретико-методологічні засади дослідження лірико-поетичного дискурсу «Нової діловитості»**» визначено основні риси ЛПД «НД», уточнено зміст понять «НД», «вживана лірика», «ЛПД» окреслено характеристики прагмапоетики як нової ланки лінгвістики, встановлено особливості художньої комунікації в ПТ ЛПД «НД» та викладено розроблену методику аналізу ПТ.

У контексті реферованої дисертації «НД» („*Neue Sachlichkeit*“, “*New Objectivity*”) розуміємо як загальнонимецький напрям Німеччини за часів Веймарської республіки, який займає проміжок часу між 1924 та 1933 роками. Основними рисами ЛПД «НД» є: фактоцентризм, реалістичність, раціоналістична ясність, традиційність метрики та строфіки, зображення щоденного світу й турбот звичайних людей, що досягається завдяки використанню повсякденної мови (І. Млечіна). До головних технік належать: документальний стиль, монтаж, стиль доповіді, репортаж та прецизійність. Мета літератури «НД» – «теоретично точно, обґрунтоване зображення фактів» (J. G. Pankau). «НД» поширюється на всі сфери літератури, а в межах напряму виникають нові літературні форми й жанри, зокрема «**вживана лірика**» (“*Gebrauchslyrik*“, “*useful lyrics*”). Останню розуміємо як жанр

лірики, ПТ якої відтворюють злободенну, актуальну тематику та проблематику, написані зрозумілою, доступною, не обтяженою важкими чи значними художніми засобами мовою, створені з різноманітними ідейно-тематичним наповненням та структурою, виконані в різних жанрах, призначені для будь-якого читача, придатні для практичного, прийняттого й корисного використання в повсякденному житті, складені зі зверхністю змісту над формою, але з художньою виразністю та естетичною цінністю.

Поезію «НД» розуміємо як частину ЛПД, який становить різноманітну мовленнєво-розумово-комунікативну діяльність сприйняття й художнього зображення реальної дійсності або створення і художнього вираження вигаданої дійсності як цілісного світу або окремих його елементів у певній єдності, та є сукупністю лінгвокреативності й комунікації адресанта з адресатом поетичного тексту, який моделює культурно-мовний універсум певної епохи на основі дії поетичної функції мови та є створеним за допомогою різноманітних лінгвостилістичних та виражально-зображувальних засобів. Відповідно ЛПД становить тип ситуативного спілкування особливого роду, що здійснюється завдяки естетично маркованим мовним знакам у фасцинативному тексті, цілісному з погляду структури і функціонування.

Розкриття лінгвопрагматичних властивостей ЛПД «НД» у роботі здійснено на основі лінгвістичної прагматики, а саме теорії мовленнєвих актів та теорії імплікатур, і прагмапоетики, яку розуміють як нову ланку лінгвістики, теорію двох контекстів, яка намагається сприяти нашому розумінню звичайного використання мови (А. Merilai). МА досліджуємо як мовленнєву взаємодію комунікантів, що ґрунтується на їхній колективній інтенції, і в процесі якої ними конструюються смисли – пропозиціональні, іллокутивні й перлокутивні (Л. Р. Безугла) та класифікуємо іллокутивні МА в ПТ ЛПД «НД» у такий спосіб: асертиви, директиви, комісиви, експресиви, декларативи, квеситиви та контактиви.

З-поміж інтенцій автора виокремлюємо репрезентаційну інтенцію (інструмент співвідношення суб'єкта із зовнішнім світом, фундаментальна й цілісна особливість свідомості, яку не можна розкласти на більш прості елементи (Дж. Р. Серль)); комунікативну (осмислений чи інтуїтивний намір адресанта, який визначає внутрішню програму мовлення і спосіб її втілення (Ф. С. Бацевич), або ж властива реченню направленість на розв'язання певного мовного завдання спілкування (Г. Г. Почепцов)); референтивну, іншими словами, змістову інтенцію (співвідношення номінативних одиниць зі станом речей зовнішнього світу) та естетичну інтенцію (Л. Р. Безугла). Останню розуміємо як спрямованість свідомості автора на створюваний ним художній текст та його художню форму з експресивністю, естетичністю, полярним емоційним та оцінним ставленням або їх відсутністю, враховуючи симпатію та емпатію. Естетична інтенція проявляється як на рівні окремого висловлення, так і на рівні всього ПТ.

Згідно з теорією двох контекстів А. Мерілай, у ПТ одночасно реалізуються два типи МА – референтивні й автореферентивні (А. Merilai). Референтивні МА є проявом референтивної інтенції автора й мають певний іллокутивний тип. Автореферентивні МА ґрунтуються на автореференції (тобто співвіднесенні номінативних одиниць одна з одною). Обидва типи відтворюють естетичну інтенцію

автора ПТ та реалізують його естетичну іллокутивну мету – виразити емоційно-оцінне ставлення до створюваної словесної форми й перлокутивну мету – вплинути на естетичні почуття читача щодо цієї словесної форми (Л. Р. Безугла).

Критерієм розмежування конкретного МА в ПТ ЛПД «НД» вважаємо висловлення, під яким розуміємо цілісну мовну одиницю, що становить мовний відрізок у його взаємозв'язку з комунікативним наміром мовця, учасниками та ситуацією спілкування, яка володіє смисловою цілісністю й може бути сприйнята слухачем в умовах мовного спілкування (Д. І. Ганич, Т. В. Матвеева, І. С. Олійник), межі якого, слідом за Л. Р. Безуглою, встановлюємо за іллокуцією (компонент МА, власне мовленнєва дія).

Імплікатури визначаємо як імпліцитні смисли, які навмисне вкладаються адресантом у висловлення ПТ та виводяться адресатом при його інтерпретації (за Л. Р. Безуглою). Термін «тригер» (Brown P., Clyne M., Levinson S. та ін.) розуміємо як мовленнєвий засіб інтендування імплікатури адресантом, спрямований на активацію імплікатури у свідомості комунікантів та її виведення адресатом.

У ПТ ЛПД «НД», з огляду на подієвість та наративність, виокремлюємо три типи художньої комунікації, які здійснюються одночасно: естетичну, вертикальну (далі – K_1) та горизонтальну (далі – K_2). Естетична художня комунікація ґрунтується на автореференції та естетичній інтенції автора, реалізується автореферентивними МА. Вертикальна й горизонтальна художні комунікації є змістовими, оскільки засновані на референції та змістовій інтенції автора, утворюються референтивними МА. У ПТ ЛПД «НД» переважає K_1 , адже для автора найважливішим є зміст та зрозумілість висловлюваної думки.

Прикладом естетичної художньої комунікації є ПТ Й. Рінгельнатца "Abendgebet einer erkälteten Negerin", де семантичні зв'язки висловлень, пресупозиції та загальний зміст ПТ залишаються незрозумілими, ПТ складає враження нісенітничі, проте словесна форма викликає позитивне естетичне враження. Автореферентивний МА виконується завдяки метриці (поєднання типів строф та віршових розмірів), сплетеній рими, метафорам (*Sonne drohet mit Stich*), okazionalizмам (*Kängst ein Guruh; Kängurst auch du*) та алузії на ПТ Й. В. фон Гете "Gefunden" (*Ich ging im Walde <...>; Wie Sterne leuchtend <...>*):

Ich suche Sternengefunkel. <...>

Drüben am Walde

Kängst ein Guruh –

Warte nur balde

Kängurst auch du. (J. Ringelnatz, "Abendgebet einer erkälteten Negerin").

Вертикальна художня комунікація є комунікацією автора та читача. Автор намагається не лише донести читачеві свою думку, але і створити певний перлокутивний ефект завдяки актуалізації імплікатур, реалізації іллокутивних типів МА, використанню особливих лінгвостилістичних засобів. Автор визначає мету, зміст та емоційність кожного свого висловлення, які й інтерпретує читач, зазнаючи когнітивного, афективного, естетичного та поведінкового перлокутивного ефекту.

У межах вертикальної художньої комунікації виокремлюємо декілька типів. У ПТ ЛПД «НД» K_1 становить переважно пряме звернення адресанта (автора) до адресата (читача), наприклад ПТ "Rezept" (М. Калеко), "Kleines Solo" (Е. Кестнер),

"Psst" (Й. Рінгельнатц). Окремі ПТ спрямовані на конкретного адресата (наприклад, ПТ "An mein Kind", "Elegie für Steven", "Letztes Lied", написані М. Калеко для свого сина Стівена), але вони одночасно можуть бути прочитані стороннім читачем. У ПТ зафіксовано й комунікацію між ліричним героєм та персонажним художнім образом, хоча й у цьому випадку наявна направленість на читача, наприклад ПТ М. Калеко та Й. Рінгельнатца, у яких ліричні герої звертаються до Берліна.

В окремих випадках адресант (автор) може виконувати роль персонажа, протагоніста, наприклад ПТ Е. Кестнера "Der Blinde an der Mauer" та "Monolog eines Blinden", де автор говорить від імені сліпого. У цих ПТ Е. Кестнера наявна також ситуація, коли МА адресанта (автора) скеровано власне на читача. У такому випадку адресант (автор) використовує K_1 , щоб донести до читача свою думку та здійснити перлокутивний ефект, зокрема змусити читача замислитися над становищем людей, які повернулися з війни, особливо тих, у яких є фізичні вади.

У ПТ ЛПД «НД» зафіксовано й автокомунікацію, коли адресант (автор) адресує власний ПТ самому собі, наприклад, ПТ Е. Кестнера "Unsanftes Selbstgespräch", але і в цьому випадку K_1 спрямована на читача (адресата), тим самим спонукаючи його поділяти думки автора, посумувати, звернути увагу на сказане та відповідно діяти в майбутньому. Наприклад, пам'ятати, що фотограф завжди відсутній на фотографії:

Merk dir, du Schaf,

weil es immer gilt:

Der Fotograf

ist nie auf dem Bild. (Е. Kästner, "Unsanftes Selbstgespräch").

У межах горизонтальної художньої комунікації (далі – K_2) розрізняємо певні типи художньої комунікації між персонажами ПТ залежно від їхнього вираження. Адресантом або адресатом може виступати як одна людина, так і декілька, зокрема спільнота людей (наприклад, ПТ Е. Кестнера "Das verhexte Telefon") або тварина та людина (ПТ Й. Рінгельнатца "Heimatlose"). Можлива й комунікація між твариною та ліричним героєм (ПТ Е. Кестнера "Ein Hund hält Reden"), між тваринами чи комахами (наприклад, мухами в ПТ Й. Рінгельнатца "Ein ganzes Leben") чи між неістотами (наприклад, діалог між лампою та дзеркалом у ПТ Й. Рінгельнатца "Lampe und Spiegel"). У ПТ ЛПД «НД» знаходимо й бесіду між неістотою та людиною (ПТ Й. Рінгельнатца "Ein Pflasterstein, der war einmal"), між персонажем (людиною) та художнім образом (Бога) (ПТ Е. Кестнера "Das Führerproblem, genetisch betrachtet"), а звертання художнього образу (місяць Травень) до персонажа (людини) ілюструє ПТ Е. Кестнера "Der Mai". В окремих ПТ автор зображає спілкування між персонажами за допомогою непрямої мови, наприклад у ПТ Й. Рінгельнатца "Morgenwonne", де розмова між ліричним героєм та оточуючими речами, яка піднімає його настрій зранку, залишилася ніби «за кадром». Діалог між персонажами K_2 передано зазвичай вибірково (одна чи декілька реплік кожного з учасників діалогу або адресанта чи адресата). Наприклад, у ПТ Е. Кестнера "Niedere Mathematik" автор наводить прямою мовою лише слова адресанта, «знавця людських помилок», який вважає, що всі помилки люди роблять від злості та дурості:

Ist die Bosheit häufiger

oder die Dummheit geläufiger?

*Mir sagte ein Kenner
menschlicher Fehler
folgenden Spruch:
"Das eine ist ein Zähler
das andere ein Nenner,
das Ganze – ein Bruch!"* (E. Kästner, "Niedere Mathematik").

Комплексна методика прагмапоетичного аналізу ПТ ЛПД «НД» охоплює шість етапів. **На першому етапі** дослідження шляхом використання загальнонаукових методів встановлено основні характеристики та естетичні риси напряму «НД» з урахуванням екстралінгвістичних чинників на основі літературознавчих методів аналізу художніх текстів. На цьому етапі сформульовано гіпотезу дослідження: ЛПД «НД» з огляду на його належність до художнього дискурсу демонструє комунікативну інтенцію автора, яка зумовлює реалізацію певних типів художньої комунікації, іллокутивних МА та імплікатур за допомогою лінгвостилістичних засобів, які ілюструють також ідіостиль кожного окремого автора.

На другому етапі на основі комплексу лінгвопоетичного та інтерпретаційно-текстового, описового та лінгвостилістичного методів інтерпретовано окремі текстові фрагменти ПТ задля встановлення лінгвостилістичних властивостей ЛПД «НД» як індикаторів інтенцій автора, автореферентивних та референтивних МА та імплікатур, характеристики ідіостилю автора загалом. Цей етап проводився в декілька кроків: 1) визначення фоностилістичних ознак; 2) встановлення лексико-семантичних особливостей; 3) виокремлення морфологічних та синтактико-стилістичних властивостей; 4) виявлення особливостей використання специфічних лексико-стилістичних засобів; 5) з'ясування ритміко-композиційних закономірностей.

На третьому етапі за допомогою контекстуального аналізу проаналізовано дискурсивне оточення, виявлено комунікативні інтенції автора та типи художньої комунікації в ПТ ЛПД «НД» – естетичну, вертикальну й горизонтальну.

На четвертому етапі дослідження шляхом прагмасемантичного та мовленнєвоактового аналізу встановлено іллокутивну силу та пропозиційні особливості окремих висловлень у межах ПТ та ПТ як цілого, виокремлено іллокутивні типи МА на рівні окремого висловлення та всього ПТ.

На п'ятому етапі за допомогою методу експлікації та аналізу імплікатур у кожному ПТ на основі тригерів виведено та розкрито особливості актуалізації імплікатур на рівні окремого висловлення та ПТ.

На шостому етапі застосування загальнонаукових методів та кількісного й порівняльного аналізів зумовило визначення основних лінгвостилістичних та прагматичних ознак, закономірностей та особливостей ідіостилю авторів.

У другому розділі «Лінгвопрагматичні властивості автореферентивних мовленнєвих актів лірико-поетичного дискурсу «Нової діловитості»» встановлено лінгвопрагматичні властивості лінгвостилістичних засобів у ПТ ЛПД «НД» – фоностилістичні, морфологічні, лексико-семантичні, лексико-стилістичні, синтактико-стилістичні й ритміко-композиційні.

Характерними фоностилістичними засобами в ПТ ЛПД «НД» є звукові повтори, елізія та епентеза. Їхнє використання сприяє композиційній стрункості та завершеності, милозвучності і красі ПТ, зумовлює дотримання віршового розміру,

посилює художню виразність та емоційно-експресивні засоби поетичного мовлення, передає почуття та підкреслює важливі думки автора, підносить їхню емоційну силу.

Найважливішими частинами мови в ПТ ЛПД «НД» є іменник, дієслово та прикметник, а характерними морфологічними засобами є модальні слова, дієслова й частки, числівники та вигуки. Морфологічні характеристики ПТ спрямовані на точніше, фактичне висловлення думок автора.

Принципи напряму «НД» реалізуються у творчості авторів і завдяки можливостям лексико-семантичного складу німецької мови, від архаїзмів до лексики розмовного стилю мовлення. Характерними лексико-семантичними засобами в ПТ ЛПД «НД» є архаїзми, історизми, оніми, іншомовні слова, оказіоналізми, лексика розмовного стилю мовлення.

Основними лексико-стилістичними засобами у ПТ ЛПД «НД» є метафора, метонімія, епітет, іронія, символ та алюзія, які не обтяжують поетичне мовлення, спрямовані на збільшення естетичної виразності та експресивності ПТ, перлокутивного ефекту.

Для ПТ ЛПД «НД» характерні синтактико-стилістичні засоби, зокрема засоби змінення структури речення та метакомунікативні висловлення, які дозволяють досягати синтаксичної та інтонаційної виразності, ритміко-композиційної своєрідності ПТ, підсилення естетичності та експресивності. Кожен із них допомагає передавати певну інформацію, різні відтінки емоцій автора, відтворювати правдиві образи й картини, викликає певні асоціації у свідомості читача, виділяє логічно те, що хоче підкреслити автор або змушує читача зупинитися й задуматися, перечитати й відчути, розділити емоції автора.

Уживання ритміко-композиційних засобів слугує здійсненню естетичної інтенції автора та поглиблює перлокутивний ефект кожного ПТ. Характерними є анафорична композиція (8,58 %), кільце ПТ (5,86 %) та композиційна епіфора (1,57 %), однак у ПТ здебільшого відсутні особливі типи композиції чи композиційні прийоми (66,00 %). Окрім того, важливими є рима, переважно сплетена, та градація віршових розмірів.

Кожна із розглянутих лінгвостилістичних властивостей ПТ ЛПД «НД» є яскравим відображенням естетичних характеристик напряму та віддзеркаленням ідіостилю автора, є індикатором естетичної інтенції автора та автореферентивних МА, частиною естетичної художньої комунікації, спричинює прагматичне наповнення ПТ та здійснює певний перлокутивний ефект. Деякі лінгвостилістичні засоби в ПТ можуть бути й індикаторами референтивних МА та імплікатур як способи реалізації змістової інтенції автора і становити частину вертикальної чи горизонтальної художньої комунікації.

У третьому розділі «Лінгвопрагматичні властивості референтивних мовленнєвих актів лірико-поетичного дискурсу «Нової діловитості»» визначено особливості реалізації референтивних МА в ПТ ЛПД «НД» як на рівні окремого висловлення, так і на рівні всього ПТ, та встановлено тригери імплікатур у ПТ.

Референтивні МА демонструють шість іллокутивних типів – асертиви, директиви, експресиви, квеситиви, комісиви та контактиви. Декларативи не зафіксовані.

МА на рівні висловлення (як мікроевисловлення) у ПТ ЛПД «НД» під час K_1 та K_2 становить здебільшого *асертив* (85,11 % та 61,93 %), у межах якого виокремлюємо такі підтипи: твердження, повідомлення, нагадування, припущення, пояснення, уточнення та експресивний асертив, з-поміж яких найчастотнішими є твердження, експресивний асертив та повідомлення. Лексико-граматичними індикаторами МА асертивів у ПТ є модальні дієслова та модальні частки, синтаксичним індикатором є структура розповідного речення, а експресивні асертиви марковані графічно окличним знаком. МА асертиви можуть супроводжуватися перлокутивними інтенсифікаторами. Індиректні МА асертиви виражені питальними висловленнями, оскільки твердження імпліцитно міститься в пропозиції. Так, ПТ Е. Кестнера "Übers Verallgemeinern", утворений двома асертивами (твердженнями), окрім естетичної насолоди, змушує читача замислитися, про що саме йдеться в ПТ (філософські роздуми про пошук істини) та (не)погодитися з твердженням автора:

Niemals richtig.

Immer wichtig. (E. Kästner, "Übers Verallgemeinern").

У ПТ ЛПД «НД» у K_1 та K_2 на рівні висловлення спостерігаємо й МА *директив* (6,28 % та 11,65 %), з-поміж підтипів якого у K_1 переважає наказ, а у K_2 – наказ, прохання та порада, хоча наявні й дозвіл, заборона, пропонування, застереження та вибачення. Лексико-граматичними індикаторами МА директивів є дієслова в наказовому способі; модальні дієслова та частки; модальне слово *bitte*; заперечна частка, зазвичай для вираження заборони. Синтаксичними індикаторами МА директивів є висловлення спонукальної структури, перформативні вирази, складні речення. МА директиви можуть бути частиною ритміко-композиційних засобів. Індиректні МА директиви в ПТ ЛПД «НД» реалізуються за допомогою питальних і розповідних висловлень. Наприклад, МА наказ як розпорядження, настанова або вказівка гарно жити та сміятися, робити все добре:

Lebe, lache gut!

Mache deine Sache gut! (J. Ringelnatz, "An M.").

Серед *експресивів* (0,94 % та 3,69 %), слідом за Дж. Л. Остіним та Л. Р. Безуглою, виокремлюємо такі іллокутивні підтипи: емотив, евалюатив та бехабітив. У межах емотивних МА в ПТ ЛПД «НД» розмежовуємо радість, захват, любов (позитивні емоції), гнів, біль, шкоду, обурення (негативні емоції) та здивування, яке вважається амбівалентним (K. R. Wagner). Емотив переважає у K_2 на відміну від K_1 . Евалюативи в ПТ ЛПД «НД» поділяємо на МА позитивної (похвала й комплімент) та негативної оцінки (докір та образа). Евалюатив представлено більшою мірою у K_2 . Бехабітивні МА (подяка та побажання) зафіксовані здебільшого у K_2 . Серед індикаторів експресивів у ПТ ЛПД «НД» знаходимо лексико-граматичні (модальні слова та дієслова, інтенсифікатори та вигуки), лексичні (сталі словосполучення, перформативи, емотивна лексика) та структури експресивного синтаксису (окличні речення та еліпсис). Експресиви реалізуються й за допомогою типів композиції та композиційних прийомів. Наприклад, МА захвату, захоплення автора красою навколишнього світу:

O grüne Welt, wie grell du dich verfärbst! (M. Kaleko, "Ein welches Blatt").

Квеситив займає в ПТ ЛПД «НД» незначне місце, лише 10,80 % у K_2 . Питальні

висловлення в ПТ є здебільшого риторичними питаннями, які на рівні K_1 передають МА асертиви (твердження) або МА контактиви (підтримування контакту), а на рівні K_2 – квеситиви, оскільки на рівні K_1 адресант навряд чи запитає адресата про певний стан справ і навряд чи отримає відповідь. На рівні K_2 виділяємо такі підтипи квеситивів: інформаційне питання, уточнююче питання, екзаменаційне питання, проблемне питання. За структурою риторичні питання, які реалізують квеситивні МА, можуть бути загальними чи спеціальними питаннями, мати вигляд розповідної конструкції (індиректний квеситив), з використанням інверсії чи парцеляції. У ПТ ЛПД «НД» переважають інформаційні питання. Наприклад, МА *екзаменаційне питання*, яке передбачає припущення адресанта про походження певної речі:

"Das hab ich wissen Sie woher ...?"

Protzt er mit Kennermiene. (K_2 , М. Kaleko, "Der Bescheidwissenschaftler").

З-поміж *комісивів* у ПТ ЛПД «НД» як підтип виокремлюємо обіцянку, що складає 0,20 % МА у K_1 та 0,57 % МА у K_2 . Основним мовним засобом для здійснення комісивів слугує розповідна структура з присудком у *Futurum I* або *Präsens Indikativ Aktiv*, наприклад, що автор цей вечір ніколи не забуде:

Den Abend werde ich wohl nie vergessen <...> (М. Kaleko, "Das letzte Mal").

МА *контактиви* в складі ПТ ЛПД «НД» репрезентують 7,47 % у K_1 та 11,36 % МА у K_2 , передбачають встановлення, підтримання або розірвання контакту й мають такі підтипи: вітання, звертання, перепитування, риторичне запитання, підтримування контакту, прощання. Так, МА звертання спрямовані зазвичай на конкретного адресата, наприклад, коханого, за чиєї відсутності блакитне небо лише напівблакитне:

Der blaue Himmel ist nur halb so blau,

weil du nicht da bist, Liebster. (М. Kaleko, "Zärtliche Epistel").

Кожен ПТ є макровисловленням, за допомогою якого реалізуються певні типи МА, зокрема в ЛПД «НД» ПТ відтворюють здебільшого асертивні МА (88,43 %), натомість директиви становлять 3,71 %, експресиви – 7,00 % та контактиви – 0,86 %, що зумовлено переважанням змісту ПТ над його формою. На рівні всього ПТ відсутні квеситиви, комісиви й декларативи. Зазвичай ПТ є асертивними МА, наприклад, у ПТ "Weihnachten" Й. Рінгельнатц показує читачеві красу Різдва та його вплив на душі людей. Експресивні МА є незначними, порівнюючи з асертивами та директивами, наприклад ПТ Е. Кестнера "Abschied in der Vorstadt" передає тугу від розлуки з коханою. МА контактив ілюструє ПТ Е. Кестнера "Conditio sine qua non", де поет бажає дізнатися, як справи в його коханої, оскільки лише тоді він знатиме, як і сам себе почуває. Прикладом директиву є ПТ Е. Кестнера "Die zwei Gebote", де автор закликає не забувати про смерть, любити життя, прожити життя, незважаючи ні на що, так, ніби це одна із заповідей:

Liebe das Leben, und denk an den Tod!

Tritt, wenn die Stunde da ist, stolz beiseite. (Е. Kästner, "Abschied in der Vorstadt").

Автори ЛПД «НД» висловлюють свої думки переважно в прямий спосіб, але є й імпліцитне подання смислів. Імплікатури реалізуються переважно у вертикальній художній комунікації. Тригерами *імплікатур* на основі окремих висловлень та всього ПТ виступають дискурсивний контекст, лінгвостилістичні засоби й

різноманітне їхнє поєднання. Водночас певний засіб переважає. Наприклад, у ПТ Е. Кестнера "Das Eisenbahngleichnis" шляхом повторів та рефренів створюється відчуття постійного руху, метафора подорожі та актуалізується метафорична імплікатура (*Wir sitzen alle im gleichen Zug / und reisen quer durch die Zeit. / <...> / Wir fahren alle im gleichen Zug / und keiner weiß, wie weit. / <...> / und keiner weiß, warum. / <...> / Wir sitzen alle im gleichen Zug <...>. (E. Kästner, "Das Eisenbahngleichnis")*): +> ZUG ist LEBEN +> Das Leben ist eine Reise durch die Zeit +> Keiner weiß, wohin geht das Leben, wie lange wird es dauern, welches Ziel es hat.

Проілюструємо застосування запропонованої вище комплексної методики прагмапоетичного аналізу на прикладі ПТ М. Калеко "Quasi ein "Januskript"", де йдеться про ПТ автора, які мають дві сторони, тобто слугують зображенням двох облич, а отже, і двох душ, авторки – «ліричної» та «майже сатиричної»: *Wie Janus zeigt zuweilen mein Gedicht / Seines Verfassers doppeltes Gesicht: / Die eine Hälfte des Gesichts ist lyrisch, / Die andere hingegen fast satirisch. / Zwei Seelen wohnen, ach, in mir zur Miete / – Zwei Seelen von konträrem Appetite. / Was ich auch brau in meinem Dichterkopf, / Stets schüttelt Janus einen halben Kopf; / Denn, was einst war, das stimmt uns meistens lyrisch, / Doch das, was ist, zum großen Teil satirisch. (M. Kaleko, "Quasi ein "Januskript"").*

У ПТ на фоностилестичному рівні наявні синкопа (назва "*Quasi ein "Januskript"*"), епентеза (<...> – *Zwei Seelen von konträrem Appetite*) та апокопа (*Was ich auch brau in meinem Dichterkopf, <...>*), спрямовані на реалізацію естетичної інтенції, створення милозвучності й дотримання ритміко-композиційної будови ПТ, досягнення естетичного перлокутивного ефекту для того, щоб читач отримав естетичну насолоду.

На лексико-семантичному рівні в ПТ "*Quasi ein "Januskript"*" зафіксовані теонім *Janus*, книжна лексика та переносне значення слів (<...> – *Zwei Seelen von konträrem Appetite*), два okazionalizmi (*Januskript, Dichterkopf*). У ПТ знаходимо й одночасне використання високого (*Wie Janus zeigt zuweilen mein Gedicht <...>*) та розмовного стилів (*Was ich auch brau in meinem Dichterkopf, <...>*), що передає контрастність та посилює загальну виразність ПТ, перлокутивний ефект від прочитання.

На морфологічному рівні автором вживані різні типи іменників, прикметників, дієслів, модальна частка *auch* (*Was ich auch brau in meinem Dichterkopf <...>*) та вигук (*Zwei Seelen wohnen, ach, in mir zur Miete <...>*). На синтактико-стилестичному рівні в ПТ використані еліпсис (*Die eine Hälfte des Gesichts ist lyrisch, / Die andere hingegen fast satirisch*), пролепсис (*Denn, was einst war, das stimmt uns meistens lyrisch, / Doch das, was ist, zum großen Teil satirisch*), парентеза (*Zwei Seelen wohnen, ach, in mir zur Miete <...>*) та інверсія (*Stets schüttelt Janus einen halben Kopf*). Представлені синтаксичний паралелізм, анафора, епіфора та прямі повтори (*Janus, Gesicht, Seele, Kopf*). Повтор *lyrisch-satirisch* створює антитезу шляхом антонімічності, а ПТ загалом є синтаксичним порівнянням.

З-поміж лексико-стилестичних засобів упродовж ПТ спостерігаємо епітети та порівняння (зокрема зіставлення обличчя автора та обличчя бога): *Wie Janus zeigt <...> ist lyrisch, / Die andere hingegen fast satirisch*. Водночас в основі ПТ лежить алюзія на давньоримського бога Януса як символу всевідання та всього діалектичного та одночасно метафора співвіднесення авторки із ним (*AUTOR ist*

JANUSKOPF).

За ритміко-композиційною будовою ПТ є десятирядником (поєднання шестирядника та катрена). У ПТ відсутні особливі типи композиції чи композиційні прийоми, але є суміжна рима. Поєднання п'яти- та шестистопного ямба репрезентує уривчастість думок автора та загальну філософічність ідейно-тематичного спрямування ПТ.

У ПТ "Quasi ein "Januskript"" встановлено наявність лише одного типу художньої комунікації – K_1 , а саме адресанта (автора) та адресата (читача ПТ).

У ПТ виокремлюємо три МА на рівні висловлення, два з яких відносимо до асертивів (тверджень) та один – до асертиву (повідомлення), та виводимо такі імплікатури:

1-4 верс: – асертив (повідомлення);

+> *Meine Gedichte sind gleichzeitig lyrisch und satirisch.*;

5-6 верс: – асертив (твердження);

+> *M. Kaleko hat zwei Seelen +> Seelen sind Lebewesen.*;

7-10 верс: – асертив (твердження).

+> *Zu den gegenwärtigen Ereignissen ist man stets kritisch eingestellt, aber wenn sie vergangen sind, wird man sich danach sehnen.*

Весь ПТ є МА асертивом (твердження), імплікатура всього ПТ є такою:

+> *Ich bin gleichzeitig lyrisch und satirisch, deshalb soll man das Geschriebene nicht wörtlich nehmen.*

Загальну схему лінгвопрагматичних властивостей ЛПД «НД» представлено на рис. 1.

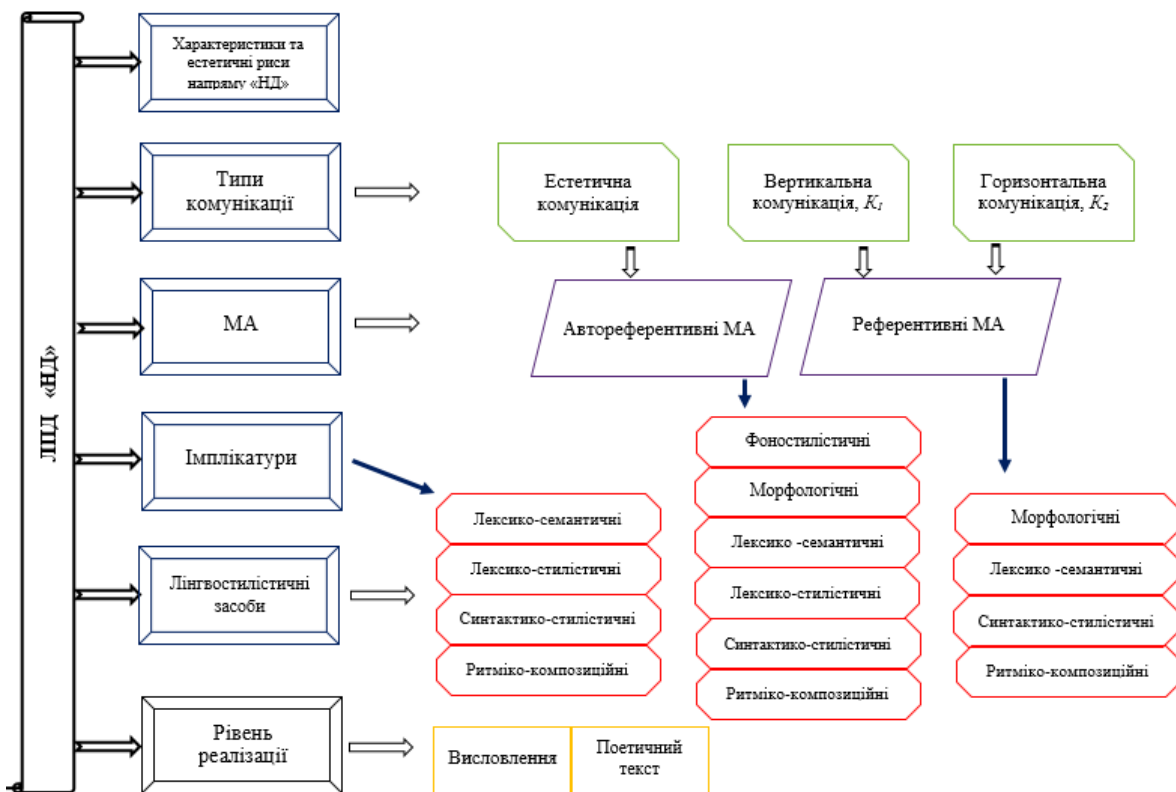

Рис. 1. Схема лінгвопрагматичних властивостей ЛПД «НД»

У четвертому розділі «Взаємозв'язок ідіостилю авторів «Нової діловитості» та лінгвопрагматичних властивостей їхніх дискурсів» систематизовано основні лінгвопрагматичні характеристики ідіостилю М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца.

Поетичному мовленню М. Калеко притаманні фактичність, лаконічність, стриманість, іронічність, філософічність та меланхолійність. ПТ на рівні висловлення репрезентують здебільшого МА асертиви, але значну частину відображають і директиви й контактиви, зокрема звертання до коханого та до сина. Експресиви в ЛПД М. Калеко актуалізовані, насамперед, у ліриці кохання. З-поміж МА на рівні всього ПТ переважають асертив (74,67 %) (наприклад, ПТ "Gebet") та експресив (22,73 %) (ПТ "Solo für Frauenstimme"), хоча наявні й директиви (2,60 %) (ПТ ""Take it easy!""), а квеситивів, комісивів та контактивів не зафіксовано. Типовими тригерами імплікатур у ПТ є okazіоналізми, іншомовна лексика, алюзії, паремії.

Поезії Е. Кестнера властиві гумористичність, філософічність та афористичність, біографічність, наприклад ПТ "Kurzgefasster Lebenslauf", "Sergeant Waurich". У ПТ на рівні висловлення реалізовано здебільшого МА асертиви, значну частину займають директиви та контактиви. Експресиви виражено переважно імпліцитно. Серед МА на рівні всього ПТ превалує асертив (92,43 %) (наприклад, ПТ "Große Zeiten"), хоча знаходимо й директив (3,33 %) (наприклад, ПТ "Die dritte von rechts"), експресив (3,03 %) (наприклад, ПТ "Hotelsolo für eine Männerstimme") та меншою мірою контактив (1,21 %) (ПТ "Wieso warum?"). Квеситивів та комісивів не виявлено. Типовими тригерами імплікатур у ПТ Е. Кестнера є: іронія, двозначність, метафора, художнє порівняння.

ПТ Й. Рінгельнатца характерні лаконічність, об'єктивність, біографічність та комічність. МА на рівні висловлення становлять здебільшого асертиви, директиви та контактиви. З-поміж МА на рівні всього ПТ домінує асертив (92,13 %) (наприклад, ПТ "Lustig quasselt"), представлені й директив (5,09 %) (наприклад, ПТ "Kind spiele!") та експресив (1,85 %) (наприклад, ПТ "Abschied von Renée"), наявні й одиничні контактиви (0,93 %) (наприклад, ПТ "Was willst du von mir?"), а квеситивів та комісивів не знайдено. Типовими тригерами імплікатур у ПТ Й. Рінгельнатца є іншомовна лексика, прийом мовної гри, okazіоналізм, іронія та художнє порівняння.

ВИСНОВКИ

Застосування методів та положень лінгвістичної прагмапоетики дозволило встановити лінгвопрагматичні властивості ЛПД «НД». «НД» розуміємо як загальнонимецький напрям Німеччини періоду Веймарської республіки. Літературний напрям «НД» характеризується такими естетичними рисами, як фактоцентризм, повсякденність та реалістичність.

ЛПД «НД» визначено як підтип художнього дискурсу, який становить різноманітну мовленнєво-розумово-комунікативну діяльність сприйняття й художнього зображення реальної дійсності або створення і художнього вираження вигаданої дійсності як цілісного світу або окремих його елементів у певній єдності, та є сукупністю лінгвокреативності й комунікації адресанта з адресатом поетичного тексту, який моделює культурно-мовний універсум певної епохи на основі дії

поетичної функції мови та є створеним за допомогою різноманітних лінгвостилістичних та виражально-зображувальних засобів.

Встановлено, що в ЛПД одночасно реалізуються два типи мовленнєвих актів – референтивні й автореферентивні. Референтивні мовленнєві акти співвідносять номінативні одиниці з реальним або уявним світом. Автореферентивні мовленнєві акти відображають естетичну інтенцію автора. Лінгвостилістичні засоби виступають індикаторами інтенції автора та мовленнєвих актів, здійснюють перлокутивний вплив на читача, незважаючи на його віддаленість у часі та просторі.

У ПТ ЛПД «НД» виявлено три типи художньої комунікації – естетичну, вертикальну й горизонтальну. Естетична художня комунікація ґрунтується на автореферентивності та естетичній інтенції автора, реалізується автореферентивними мовленнєвими актами. Вертикальна художня комунікація є комунікацією автора та читача, а горизонтальна становить комунікацію між персонажами; обидві утворюються референтивними мовленнєвими актами.

Доведено, що в ЛПД «НД» реалізуються референтивні мовленнєві акти шести іллокутивних типів – асертиви, директиви, експресиви, квеситиви, комісиви та контактиви, кожен із яких має свої підтипи. Референтивні мовленнєві акти реалізуються на рівні окремого висловлення та ПТ, як у вертикальній художній комунікації, так і в горизонтальній, за винятком квеситивів, які зафіксовано лише в горизонтальній художній комунікації та на рівні висловлення. Мовленнєві акти на рівні висловлення становлять здебільшого асертиви, на рівні ПТ – асертиви, директиви та експресиви.

З'ясовано, що імплікатури в ПТ ЛПД «НД» мають місце переважно у вертикальній художній комунікації. Тригерами імплікатур виступають дискурсивний контекст, лінгвостилістичні засоби й різноманітне їхнє поєднання. Водночас певний засіб переважає.

Лінгвопрагматичні властивості ЛПД «НД» відображені й в ідіостилі його авторів.

Ідіостиль М. Калеко характеризується меланхолійністю та філософічністю, що виявляється у філософській ліриці та ліриці кохання. З-поміж мовленнєвих актів превалюють асертив, директив і контактив. Типовими тригерами імплікатур є okazіоналізми, іншомовна лексика, алюзії, паремії.

Поетичному мовленню Е. Кестнера властиві гумористичність та афористичність на тлі громадянської, філософської, пейзажної та урбаністичної тематики. З-поміж мовленнєвих актів переважають асертиви, контактиви та директиви. Типовими тригерами імплікатур є іронія, двозначність, метафора, художнє порівняння.

Поезії Й. Рінгельнатца притаманні біографічність та комічність. Мовленнєві акти є здебільшого асертивами, директивами та контактивами. Типовими тригерами імплікатур є іншомовна лексика, мовна гра, okazіоналізми, іронія й художнє порівняння.

У дисертації розроблена методика прагмапоетичного аналізу ЛПД «НД», визначено частоту вживання ритміко-композиційних засобів, референтивних мовленнєвих актів та співвідношення ідейно-тематичного розподілу поетичних текстів з метою встановлення лінгвопрагматичних рис ідіостилю М. Калеко,

Е. Кестнера, Й. Рінгельнатца.

Перспективним вважаємо подальше дослідження ЛПД «НД» з позицій прагмапоетики на матеріалі ПТ інших авторів «НД», а також лінгвопрагматичний аналіз поетичного дискурсу та лірико-поетичного дискурсу інших авторів, напрямів, течій, жанрів.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Бандурко З. В. Мовні особливості поетичного дискурсу «Нової діловитості». *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Романо-германська філологія. Methodika викладання іноземних мов.* Харків, 2014. № 1124. Вип. 78. С. 110–115.

2. Бандурко З. В. Напрямок «Нова діловитість» як об'єкт дослідження сучасної науки. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Філологія (мовознавство).* Вінниця, 2016. Вип. 23. С. 169–174.

3. Бандурко З. В. Лексичне розмаїття у німецькомовній поезії літературного напрямку «Нова діловитість». *Нова філологія.* Запоріжжя, 2017. № 69. С. 9–14.

4. Бандурко З. В. Прагмапоетика як методологічний підхід до аналізу поетичного дискурсу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика».* Херсон, 2017. Випуск 27. С. 134–139.

5. Бандурко З. В. Засоби евфонічного увиразнення в поезії літературного напрямку «Нова діловитість». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація».* Херсон, 2018. Вип. 1. С. 9–13.

6. Bandurko Z. Pragmatische Eigenschaften von der Poesie der „Neuen Sachlichkeit“. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика».* Херсон, 2017. Випуск 29. С. 38–42.

Наукові праці у зарубіжних наукових виданнях:

7. Bandurko Z. V. Art tenor the “New Objectivity” as a cultural phenomenon of Germany at the time of the Weimar Republic. *Science and Education a New Dimension. Philology.* Hungary, 2016. Vol. IV (24), Issue 104. P. 18–21.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Бандурко З. В. Лінгвопрагматика поетичного дискурсу «Нової діловитості». *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: матеріали XIV наукової конференції з міжнародною участю (м. Харків, 27 бер. 2015 р.).* Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2015. С. 13–14.

9. Бандурко З. В. Лексичні властивості поезії М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца. *Сучасна іноземна філологія: дослідницький потенціал: матеріали VII міжнар. науков. форуму (м. Харків, 23 лист. 2016 р.).* Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2016. Ч. 1. С. 17–19.

10. Бандурко З. В. Евфонічні характеристики поезії напрямку «Нова діловитість». *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: матеріали XVI наукової конференції з міжнародною участю (м. Харків, 3 лютого 2017 р.).* Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2017. С. 8–9.

11. Бандурко З. В. Імплікатури у поетичному дискурсі «Нової діловитості».

Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: матеріали XVII наукової конференції з міжнародною участю (м. Харків, 2 лютого 2018 р.). Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2018. С. 12–13.

12. Бандурко З. В. Morphologische Eigenschaften der Poesie der „Neuen Sachlichkeit“. *Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі*: матеріали I Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (м. Суми, 17 листопада 2017 р.). Суми, 2017. С. 352–356.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

13. Бандурко З. В. Концептосфера поетичного дискурсу «Нової діловитості». *Сучасна германістика: теорія і практика*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 10-11 лист. 2015 р.). Дніпропетровськ: Біла К.О., 2015. С. 25–26.

АНОТАЦІЯ

Бандурко З. В. Лінгвопрагматичні властивості німецькомовного лірико-поетичного дискурсу «Нової діловитості». – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – Германські мови. – Херсонський державний університет, Міністерство освіти і науки України, Херсон, 2019.

У дисертації визначено лінгвопрагматичні характеристики лірико-поетичного дискурсу «Нової діловитості». Виокремлено референтивні й автореферентивні мовленнєві акти та три типи художньої комунікації – естетичну, вертикальну, горизонтальну. На основі лінгвостилістичних засобів реалізуються імплікатури та референтивні мовленнєві акти – асертиви, директиви, експресиви, квеситиви, комісиви та контактиви. На рівні висловлення переважають асертиви, на рівні тексту – асертиви, директиви, експресиви. Лінгвопрагматичні властивості цього дискурсу відображені й в ідіостилі авторів.

Ключові слова: автореферентивний мовленнєвий акт, вертикальна художня комунікація, горизонтальна художня комунікація, естетична художня комунікація, ідіостиль, імплікатура, лірико-поетичний дискурс «Нової діловитості», референтивний мовленнєвий акт.

АННОТАЦИЯ

Бандурко З. В. Лингвопрагматические свойства немецкоязычного лирико-поэтического дискурса «Новой деловитости». – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – Германские языки. – Херсонский государственный университет, Министерство образования и науки Украины, Херсон, 2019.

В диссертации определены лингвопрагматические характеристики лирико-поэтического дискурса «Новой деловитости». Выделены референтивные и автореферентивные речевые акты и три типа художественной коммуникации – эстетическая, вертикальная, горизонтальная. На основе лингвостиллистических средств реализуются импликатуры и референтивные речевые акты – асертивы, директивы, экспрессивы, квеситивы, комиссивы и контактивы. На уровне высказывания преобладают асертивы, на уровне текста – асертивы, директивы, экспрессивы. Лингвопрагматические свойства этого дискурса отражены и в идиостиле авторов.

Ключевые слова: автореферентивный речевой акт, вертикальная художественная коммуникация, горизонтальная художественная коммуникация, идиостиль, имплицатура, лирико-поэтический дискурс «Новой деловитости», референтивный речевой акт, эстетическая художественная коммуникация.

ABSTRACT

Bandurko Z. V. Linguistic and Pragmatic Features of the German-language Lyrical-Poetical Discourse of the “New Objectivity”. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology: Speciality 10.02.04 – Germanic Languages – Kherson State University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kherson, 2019.

This dissertation focuses on the study of the linguistic and pragmatic features of the German-language lyrical-poetical discourse of the “New Objectivity”, a literary movement at the time of the Weimar Republic (the time period from 1924 to 1933). The literary movement the “New Objectivity” is characterized by the aesthetic features such as the focus on reality, factuality and documentary style.

The pragmatic analysis focuses on the artistic discourse, including lyrical-poetical discourse as its subtype.

Two types of speech acts (referential and self-referential) are actualized in the lyrical-poetical discourse simultaneously. Referential speech acts correlate nominative units with the real or imaginary world and belong to a certain illocutionary type. Self-referential speech acts are based on self-reference and reflect the aesthetic intention of the author.

There are three types of artistic communication in the lyrical-poetical discourse of the “New Objectivity” – aesthetic, vertical and horizontal. Aesthetic artistic communication is based on the author’s self-reference and aesthetic intention and is actualized by the implementation of self-referential speech acts. Vertical artistic communication is the communication between the author and the reader, while horizontal artistic communication is the communication between the characters of the poetic text.

Referential speech acts are actualized in both vertical and horizontal artistic communications. Self-referential speech acts are realized only at the background of aesthetic artistic communication. Utterance is the criterion for determining the boundaries of a particular referential speech act. Its boundaries are determined by the illocution.

Linguistic and stylistic means of the lyrical-poetical discourse of the “New Objectivity” reflect the aesthetic characteristics of the movement. These means are the indicators of the author’s aesthetic intention and self-referential speech acts and implement aesthetic perlocutionary effect on the reader, despite his/her distance in time and space.

Six referential speech acts and their own subtypes – assertives, directives, expressives, quesitives, commissives and contactives are implemented in the lyrical-poetical discourse of the “New Objectivity”. Each type of speech act (except quesitives) can be realized by various linguistic means both in vertical and horizontal communication and at the level of a separate utterance or at the level of the whole text. Assertives are the vast majority of speech acts at the level of utterance, but contactive speech acts are realized more frequently. Quesitives are fixed only in horizontal artistic communication. Assertives, directives and expressives are the vast majority of speech acts at the text level.

Implicatures are common for the lyrical-poetical discourse of the “New Objectivity”

on the utterance level. They are actualized due to linguistic and stylistic triggers. Implicatures are realized mainly in vertical artistic communication.

Linguistic and pragmatic features of the lyrical-poetical discourse of the “New Objectivity” are reflected in the idiostyle of its authors.

The idiostyle of M. Kaleko is formed by the philosophical, civil and love lyrics. Speech acts of assertive, directive and contactive types implement most of the poetic texts. Occasionalisms, forenisms, allusions and phraseological units are the most typical triggers of implicatures.

The majority of E. Kästner’s poetic texts belong to the civil, philosophical, landscape and urban lyrics. His idiostyle is characterized by the use of irony and expressions, philosophy. Assertives, directives and contactives are the most frequent types of speech acts. Irony and metaphor are typical triggers of implicatures in most cases, as well as word ambiguity and simile.

Factuality, accuracy, laconism, irony, biographic features, complex rhythmic-compositional structure and pun are typical for the lyrical-poetical discourse of J. Ringelnatz. Assertives, directives and contactives are the vast majority of speech acts. Forenisms, pun, occasionalisms, irony and contrast are typical triggers of implicatures for his idiostyle.

Key words: aesthetic artistic communication, horizontal artistic communication, idiostyle, implicature, lyrical-poetical discourse of the “New Objectivity”, referential speech act, self-referential speech act, vertical artistic communication.